

Список використаних джерел

1. Борисюк О. В., Дацюк-Томчук М. Б. Страховий менеджмент в умовах воєнного стану в Україні: виклики та перспективи. *Modern Economics*. 2024. № 45. С. 12–18. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V45\(2024\)-02](https://doi.org/10.31521/modecon.V45(2024)-02).
2. Борисюк О. В., Ткачук Н. В. Моніторинг бізнес-процесів страховиків в умовах цифровізації. *Економіка, фінанси, право*. 2024. № 10. С. 84–88. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.10.18>.
3. Другова В. В. Інноваційні підходи до страхового менеджменту у умовах цифрової трансформації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4643> (дата звернення: 01.05.2025).
4. Кравченко В. П. Сучасна практика застосування штучного інтелекту у банківській сфері. *Modern Engineering and Innovative Technologies*. 2024. Вип. 25, ч. 4. С. 62–67.
5. Dziamulych M., Krupiak I., Borysiuk O., Korobchuk T., Chyzh N. Influence of the monetary policy of the NBU on the activity of banking institutions in Ukraine during the war. *Cadernos De Educação Tecnologia E Sociedade*. 2024. Vol. 17, se3. P. 278–286. DOI: <https://doi.org/10.14571/brajets.v17.nse3.278-286>.

УДК 336.71

JEL Classification: E52, E62, E63

Дзюблюк О. В.,

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль

ОСНОВНІ НАПРЯМИ КООРДИНАЦІЇ МОНЕТАРНОЇ І ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Державна економічна політика за своїм впливом на перебіг господарських процесів і соціально-економічний розвиток ґрунтується на оптимальному поєднанні та ефективній взаємодії цілого комплексу невіддільних один від одного засобів і методів державного регулювання, що особливо характерно для координації грошово-кредитної і фінансової політики. Ці дві форми макроекономічного регулювання відіграють ключову роль у стабілізації

економіки, стимулюванні зростання, підтримці цінової стабільності та належного рівня зайнятості. А тому у сучасних умовах постійної трансформації глобального економічного середовища зростає значення ефективного поєднання і координації фіскальної та монетарної політики.

У класичній та неокласичній парадигмі монетарна політика має пріоритет у забезпеченні стабільності цін, тоді як фіскальна повинна дотримуватись обмежень (зокрема щодо збалансованого бюджету та низького рівня державного боргу). У кейнсіанській парадигмі, навпаки, фіскальна політика є головним інструментом стимулювання сукупного попиту, особливо в умовах розгортання економічної кризи. Однак сучасний консенсус передбачає, що жодна політика не може бути ефективною, коли вони проводяться відокремлено одна від іншої, а відтак потрібна їх ефективна взаємодія, тобто поєднання і координація методів фіскальної і монетарної політики.

Фіскальна політика являє собою механізм економічного регулювання, що ґрунтується на формуванні та використанні державного бюджету. Зокрема, вона охоплює систему оподаткування, перерозподілу ресурсів та державного фінансування суспільних благ. Основною метою є забезпечення макроекономічної стабільності, сприяння економічному зростанню та підтримка соціального добробуту населення. При цьому фіскальна політика здатна впливати як на сукупний попит, так і на сукупну пропозицію. Зменшення податкового навантаження стимулює підприємницьку активність, інвестиції та споживання. Водночас надмірне фіскальне навантаження може знижувати фінансову спроможність економічних агентів, стримуючи економічну динаміку.

У сучасній науковій літературі фіскальною політикою зазвичай вважається діяльність держави у сфері управління державними доходами і видатками [1]. Світовий досвід свідчить про те, що без адекватної фіскальної політики держави не може бути ефективною, соціально орієнтованою конкурентоспроможною в сучасному світі ринкової економіки. Фіскальна політика передбачає використання різноманітних заходів уряду щодо стягнення податків і здійснення державних видатків, що спрямовані на забезпечення повної зайнятості, відсутності інфляції, зростання реального ВВП країни та рівноваги платіжного балансу. При цьому вплив фіскальної політики на економічну динаміку країни здійснюється через зміну рівня оподаткування, обсягу державних видатків чи їх перерозподілу з метою забезпечення та посилення ефективності роботи окремих галузей економіки та господарської системи в цілому. Держава регулює сукупний попит і реальний національний дохід за допомогою державних витрат, трансфертних

виплат і оподатковування, впливаючи на всі макроекономічні процеси, що також позначається і на ефективності монетарної політики.

Монетарна політика спрямована на регулювання грошової маси, рівня інфляції, процентних ставок та обмінного курсу. Центральні банки застосовують її для впливу на економічну активність через зміну умов кредитування, цінову стабільність та очікування економічних агентів. При цьому найважливішим завданням центрального банку – основного державного інституту з реалізації грошово-кредитної політики – є забезпечення безінфляційного грошового обігу, оскільки саме подолання інфляції слід вважати основною умовою формування належних підстав для забезпечення успішного перебігу всіх ринкових процесів [2]. Експансійна монетарна політика передбачає зниження ставок, збільшення ліквідності, стимулювання інвестицій і попиту. Стримувальна політика застосовується для боротьби з інфляцією, що передбачає підвищення ставок, зменшення грошової пропозиції та обмеження перегріву економіки.

Важливо відзначити, що зміна грошової маси та рівня процентних ставок є ключовим зв'язуючим елементом в системі цілей грошово-кредитного регулювання, який безпосередньо поєднує результати застосування доступного центральному банку набору інструментів реалізації відповідної політики із кінцевими, стратегічними цілями економічного розвитку країни. А ключовою зв'язуючою ланкою у цій системі передачі монетарних імпульсів від центрального банку до реального сектора економіки є кредит і відповідна організація кредитних відносин [3]. Адже умови функціонування сучасної економічної системи будь-якої країни, що засновуються на ринкових засадах, визначають ключову роль кредиту і кредитних відносин у всьому комплексі господарських зв'язків та механізмі взаємодії економічних агентів як учасників розширеного відтворення.

І монетарна і фіскальна політика мають вирішальний вплив у всій системі заходів державою регулювання економічних процесів, що визначається їх цільовим спрямуванням. Координація фіскальної та монетарної політики виявляється передусім у спільності цілей окремих їхніх груп. Зокрема, поживавлення ринкової кон'юнктури через збільшення сукупного попиту може бути забезпечене інструментами монетарної політики (зниженням облікової ставки і збільшенням пропозиції грошей) та інструментами фіскальної політики (зростанням бюджетних видатків та скороченням податків). Стимування ринкової кон'юнктури досягається зменшенням сукупного попиту під впливом тих самих інструментів, але протилежного спрямування.

Крім того, взаємозв'язок між методами фінансової та монетарної політики виявляється також у координації механізмів їхньої дії. Так, зниження облікової ставки у складі монетарної політики зумовлює відносно зростання дохідності державних цінних паперів та збільшення надходжень до бюджету від їх реалізації. Це, у свою чергу, сприяє зростанню бюджетних видатків або ж скороченню рівня оподаткування як факторів впливу на ринкову кон'юнктуру з боку фінансової політики. Подібний зв'язок можна виявити між механізмами взаємодії інших методів регулювання, що дає підстави розглядати заходи монетарної та фінансової політики не як альтернативні, а в нерозривній єдності, і враховувати на практиці не тільки їх прямі регулятивні наслідки, а й результати можливих змін у дії інструментів у процесі регулювання грошового обороту.

Важливість синергії дії монетарної та фінансової політики набуває особливого значення, якщо розглядати економічний розвиток з точки зору зміни фаз ділового циклу. Так, у періоди економічного спаду обидві політики можуть діяти в одному напрямку: стимулювання економіки через зниження ставок (монетарна політика) та збільшення видатків або зменшення податків (фінансова політика). А у періоди перегріву економіки можливе посилення обмежувальних заходів обома політиками: підвищення ставок та скорочення видатків. Інакше кажучи, у фазі спаду доцільним є застосування експансійних фінансових та монетарних заходів для стимулювання попиту та підтримки зайнятості. І навпаки, в умовах перегріву економіки доцільно впроваджувати стримувальні заходи з метою уникнення інфляційного тиску та забезпечення стійкого зростання.

Однак дискоординація між цими політиками може спричинити макроекономічну нестабільність. Наприклад, монетарна політика стримує інфляцію, підвищуючи ставки, тоді як фінансова у той же час стимулює попит шляхом збільшення бюджетних видатків. Крім того, у ситуаціях низьких процентних ставок (близьких до нуля) ефективність монетарної політики суттєво знижується. Тоді на перший план виходить фінансове стимулювання (державні інвестиції, субсидії, зниження податків). Але, якщо у цих обставинах фінансова політика починає домінувати, то центральний банк змушений проводити політику, що сприяє обслуговуванню державного боргу (наприклад, утримувати низькі ставки), навіть якщо це шкодить ціновій стабільності, а тому монетарна автономія стає критично важливою для забезпечення незалежного контролю над інфляцією з боку центробанку.

Дані обставини вказують на зростаюче значення ефективної взаємодії фінансової та монетарної політики, що особливо посилюється у періоди впливу

зовнішніх шоків різного походження (наприклад, пандемія COVID-19, воєнний стан, глобальна фінансова криза), коли особливо зростає необхідність синхронізації дій уряду та центрального банку, адже монетарна політика забезпечує ліквідність та доступ до кредитів, а фіскальна політика підтримує бізнес і населення через прямі видатки. Саме скоординовані, прозорі та передбачувані дії обох політик здатні зменшувати інфляційні очікування, підвищувати довіру інвесторів, сприяти забезпеченню стабільного макроекономічного середовища.

У вітчизняній практиці останнього періоду координація монетарної та фіскальної політики мала на меті уникнення фіскального домінування, адже хоча НБУ у 2022 році купував ОВДП для фінансування бюджету, у 2023-2024 роках ця практика була припинена. Крім того, за сприяння Міжнародного валютного фонду НБУ та Мінфін узгодили стратегію зниження інфляції та обмеження фіскального дефіциту у середньостроковій перспективі. Важливість координаційних заходів пов'язана ще і з тим, що НБУ в останній період здійснив перехід до жорсткого контролю інфляції, суттєво підвищуючи облікову ставку, тоді як уряд змушений був значно розширити бюджетні витрати на оборону, соціальну підтримку, інфраструктуру, а здійснення державних запозичень в умовах високих ставок – це досить суттєві додаткові витрати для бюджету. Крім того, грошово-кредитні та фіскальні чинники інфляційних процесів в Україні є найсуттєвішою загрозою грошовій і макроекономічній стабільності, що передбачає необхідність досягнення певного консенсусу в системі державної політики.

Таким чином, скоординоване застосування фіскальної та монетарної політики є запорукою досягнення макроекономічної рівноваги. Ефективність такої політики залежить від своєчасності її реалізації, чутливості економіки до використовуваних інструментів, а також інституційної спроможності органів державного управління. При цьому ефективна взаємодія між двома політиками передбачає саме координацію, а не підпорядкування, тобто монетарна та фіскальна політики мають бути незалежними, але узгодженими за цілями. Не менш важливими є також прозорість і передбачуваність монетарної і фіскальної політики, що зумовлює визначальне значення комунікації між урядом, НБУ та суспільством.

У контексті сучасних викликів, таких як інфляція, воєнний стан геополітична нестабільність та фінансова криза, роль фіскальної та монетарної політики лише зростає. Тому взаємодія монетарної та фіскальної політики є ключовим елементом макроекономічного регулювання, що забезпечує стабільність економіки, стримування інфляції, підтримку зайнятості та сталий економічний розвиток на довготривалу перспективу.

Список використаних джерел

1. Бантон В. Д., Тарангул В. І. Фіскальна політика та механізм її реалізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 21. С. 30–35.
2. Дзюблюк О. В. Оптимізація передавального механізму грошово-кредитної політики центрального банку. *Вісник НБУ*. 2003. № 1. С. 32–37.
3. Дзюблюк О. В. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії. *Світ фінансів*. 2010. № 1. С. 7–17.

УДК 336:351.72

JEL Classification: H63, O33

Дюк Р. І.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Державний податковий
університет, м. Ірпінь

СТАН ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ТА ЦИФРОВІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО УПРАВЛІННЯ

Однією з найгостріших фінансових проблем України на поточному етапі є безпрецедентний дефіцит бюджету, який у 2025 році прогнозується на рівні 1,6 трлн грн (19,4% ВВП) [1]. Для його покриття уряд змушений вдаватися до значних запозичень, що призводить до зростання державного боргу, який може сягнути 97-101,8% ВВП. Це перевищує безпечні та міжнародно визнані критерії, гальмуючи економічне зростання. Перевищення граничного рівня боргу може уповільнювати розвиток економіки приблизно на 0,72% на рік [2], поглиблюючи проблеми купівельної спроможності населення. Воєнний стан та економічна нестабільність значно ускладнюють управління державним боргом, зумовлюючи активне залучення внутрішніх і зовнішніх запозичень.

Фінансове здоров'я держави відображається у державному бюджеті, важливим індикатором якого є обсяг державного боргу. Зростання боргового тягара в умовах війни несе значні ризики для довготривалої стійкості економіки, зокрема через потенційне скорочення інвестицій та зниження міжнародної довіри. Станом на кінець 2024 року державний борг України становив 6980,9 млрд грн, при граничному розмірі, встановленому Законом про Державний бюджет на 2024 рік, у 7460,1 млрд грн.